

Anthaxia mendizabali, een nieuwe prachtkever voor Nederland (Coleoptera: Buprestidae)

Theodoor Heijerman
Gerard Lommen

TREFWOORDEN

Brem Citysus scoparius, faunistiek, lichtvangst

Entomologische Berichten 82 (3): 99-102

In 2021 werd een nieuwe prachtkever voor de Nederlandse fauna gevangen in Brunssum (Limburg), namelijk *Anthaxia mendizabali*. Het betrof een enkel vrouwtje dat gevangen werd op licht in een tuin in een woonwijk van de stad. De larven van de soort ontwikkelen zich in dode twijgen van brem en de soort is warmteminnend. Met deze nieuwe aanwinst komt het aantal Nederlandse prachtkeversoorten op 31 te staan.

Nieuwe Nederlandse prachtkever

Zowel in de catalogus van de Nederlandse kevers (Teunissen 2010) als in Vorst (2009) worden 28 soorten prachtkevers (Buprestidae) voor Nederland genoemd. De 29e soort betrof *Agrilus ater* (Linnaeus, 1767), die in 2016 aan de lijst werd toegevoegd (Teunissen & Vendrig 2016). De laatste melding van een nieuwe soort voor Nederland was *Lamprodila festiva* (Linnaeus, 1767) die het totale aantal buprestiden op 30 bracht (Colijn et al. 2017). In deze bijdrage melden we wederom een nieuwe soort voor Nederland, namelijk *Anthaxia mendizabali* Cobos, 1965 waarmee het soortenaantal op 31 komt. We geven hier aan hoe deze soort herkend kan worden en bespreken kort het voorkomen in Europa en haar biologie en ecologie.

Op 8 juni 2021 werd een enkel exemplaar van *M. mendizabali* verzameld door de tweede auteur (figuur 1-3). Dit exemplaar werd gevangen op licht (laken) in de tuin van de auteur in een woonwijk van Brunssum (Limburg). Het exemplaar is opgenomen in de collectie van de eerste auteur.

Herkenning en taxonomie

De Nederlandse prachtkeversoorten behoren tot drie subfamilies: de Buprestinae (met 10 soorten), de Agrilinae (19 soorten) en de Chrysochroinae (1 soort). Binnen de Buprestinae worden vier tribus onderkend waaronder de Anthaxinini, waartoe *Anthaxia* behoort (Bílý et al. 2006). In Harde (1979), veel gebruikt voor determinatie, wordt een wat andere indeling gehanteerd en al onze soorten behoren daar tot Buprestinae. Deze subfamilie wordt opgedeeld in een aantal tribus, waaronder de Anthaxinini, met als enige inheemse genus *Anthaxia*. Dit genus omvat nu dus zes Nederlandse soorten.

De determinatietabellen van Théry (1942) en Harde (1979) kunnen gebruikt worden voor de determinatie naar tribus en genus. Voor Nederlandse soorten is de sleutel in Vorst (2009), die meteen naar genus loopt, erg handig. Via de coupletten met de volgende kenmerken komt men snel bij *Anthaxia* uit: kop zonder langsgroef en lengte groter dan 3,5 mm; kevers niet smal met dekschilden die samen hoogstens 2 maal zo lang als breed zijn; sprieten relatief kort en de leedjes 5-10 ongeveer even lang

als breed; dekschilden zonder vlekken en kevers kleiner dan 10 mm.

Ook Bílý (1982) kan gebruikt worden om tot genus te determineren; hij geeft tevens sleutels tot de larven, net als Bílý (1994). De larve van *A. mendizabali* is overigens onbekend (Bílý 1994, 2002).

De determinatie tot op soort is wat lastiger. *Anthaxia mendizabali* is relatief kortgeleden beschreven (in 1965) en daardoor komt ze bijvoorbeeld niet voor in de determinatiesleutel van Théry (1942), maar ook in Harde (1979) is ze niet opgenomen. Determinatie tot soort is wel mogelijk met de website Käfer Mitteleuropas (Lompe 2018). De sleutel is volgens de website gebaseerd op (Schaefer 1949) en Théry (1942) ('n. L. Schaefer, A. Thery') maar toch is *A. mendizabali* daarin wel opgenomen.

Bílý (2006a) geeft een revisie van de soorten binnen het complex *Anthaxia* (*Anthaxia*) *funerula*, waartoe *A. mendizabali* behoort, waarin hij elf nieuwe soorten en vier nieuwe ondersoorten beschrijft. Hij geeft een sleutel tot deze soorten en deze worden ook allemaal afgebeeld.

Op basis van Bílý (2006a), maar zie ook Brechtel & Kostenbader (2002), kan *A. mendizabali* als volgt gekarakteriseerd worden: de soort is uniform bronskleurig, mannetjes hebben een groen voorhoofd en de grootte varieert van 3,7-4,5 mm. Volgens Bílý (2006a) is het een van de meest herkenbare soorten van het complex. De vorm van de aedeagus is karakteristiek en ook de halsschildvorm (zie figuren in Bílý 2006a). Vrouwtjes zijn volgens Lompe (2018) vrijwel niet van *A. funerula* te onderscheiden, maar deze soort komt voor in Portugal en het zuiden van Spanje en dus niet in Noordwest-Europa. In Nederland komen twee soorten voor die uniform bronskleurig zijn en ook qua lichaamsvorm op *A. mendizabali* lijken: *A. quadripunctata* (Linnaeus, 1758) en *A. godeti* Gory & Laporte, 1839. Deze soorten zijn echter gemiddeld groter en zijn donkerder bronskleurig. In figuur 4 wordt *A. godeti* afgebeeld. Een opvallend verschil is de aanwezigheid van rijen duidelijke puntgroeven langs de zijkant van het achterste deel van de dekschilden bij *A. mendizabali* (figuur 3).

1. *Anthaxia mendizabali*, vrouwtje, dorsaal aanzicht, lengte: 4,6 mm. Brunssum (Limburg), 8.vi.2021. Helaas was het exemplaar meteen na de vangst in de ethanol gestopt, waardoor ze niet meer netjes geprepareerd kon worden. Foto: Theodoor Heijerman

1. *Anthaxia mendizabali*, female, dorsal view, length: 4.6 mm. Brunssum (province of Limburg), 8.vi.2021. Unfortunately, the specimen was put in ethanol immediately after capture, so that it could not be properly prepared anymore.

Voorkomen buiten Nederland

Bílý (2006a) noemt *A. mendizabali* een circummediterrane soort die in het noorden voorkomt tot in Duitsland en het noorden van Frankrijk. Bílý (2006b) geeft *A. mendizabali* op voor Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Italië, Kroatië, Portugal, Slovenië,

Spanje, Turkije en Zwitserland, en buiten Europa voor Algerije, Marokko, Tunesië, Turkije en Syrië. In Duitsland valt de noordgrens ongeveer samen met de Rijnvallei (Bílý 2006a) en Köhler & Klausnitzer (1998) geven haar op voor Bayern, Baden, Hessen, Rheinhessen-Pfalz (nu onderdeel van Rheinland-Pfalz) en het gebied dat voorheen Rheinland werd genoemd. Niehuis (2004) geeft verspreidingskaartjes met het voorkomen in Europa en Duitsland. Omdat de soort pas recent is beschreven en vanwege de verwisseling met *A. funerula* is de verspreiding in Europa waarschijnlijk onvoldoende bekend. Brechtel & Kostenbader (2002) merken op dat alle opgaven van *A. funerula* in Baden-Württemberg en aanliggende gebieden betrekking hebben op *A. mendizabali* (zie ook Niehuis 1981). In Spanje en Portugal ligt een en ander ingewikkelder want daar komen beide soorten voor. Brandl (1990) geeft een verspreidingskaartje van *A. funerula* en *A. mendizabali* waarop te zien is dat beide soorten in een groot deel van Europa zouden voorkomen. Het is niet duidelijk welk materiaal door de auteur zelf is onderzocht, maar hij bespreekt een vangst van een mannetje van *A. funerula* verzameld op 5 juli 1919 te Lorsbach, Taunus (Hessen) dat gecontroleerd zou zijn door G. Schmidt. Deze waarneming wordt ook in Horion (1955) genoemd en is de enige 'zekere' waarneming van *A. funerula* in Duitsland. Het lijkt ons dat het hier gegeven overzicht van de vindplaatsen van *A. funerula* buiten Spanje en Portugal, toch ook betrekking zal hebben op *A. mendizabali* en dat het gepresenteerde kaartje dus misleidend is.

Op de Belgian Species List (2022) staat *A. mendizabali* niet opgegeven voor de Belgische fauna. Toch hebben Bagnée & Nueray (2008) de soort gemeld voor België van een drietal locaties in de Famenne. Bij Dinant werd één exemplaar verzameld op 8 juni 2005, op een kalkgrasland met brem *Cytisus scoparius*; bij Ciergnon werd op 15 april 2007 een exemplaar gevangen in grasland aan een bosrand met gaspeldoorn *Ulex europaeus*; op 26 april 2007 werden drie exemplaren aangetroffen bij Hour, op een grasland met brem.

Biologie en ecologie

Volgens veel auteurs ontwikkelt de larve van *A. mendizabali* zich in brem *Cytisus* (Fabaceae) en wel in pas afgestorven droge twijgen (Bílý 2002, 2006a, Brechtel & Kostenbader 2002, Niehuis 2004). Bílý (2006a) schrijft dat er in Spanje exemplaren gekweekt zijn uit Spaanse brem *Spartium junceum* (Fabaceae) en in Italië daarnaast uit heidebrem *Genista* (Fabaceae) en brem. Niehuis (2004) merkt op dat *Cytisus scoparius* niet voorkomt in Noord-Afrika en dat daar dus andere soorten als voedselplant zullen dienen. Brechtel & Kostenbader (2002) noemen enkele plantensoorten als mogelijke voedselplanten (allemaal Fabaceae): *Acanthyllis numidica*, *Calycotome spinosa*, *Genista cinerea*, gaspeldoorn en *Ulex parviflora*. Bílý 2002 kweekte in Spanje uit een

2. *Anthaxia mendizabali*, lateraal aanzicht. Zelfde exemplaar als in figuur 1. Foto: Theodoor Heijerman
2. *Anthaxia mendizabali*, lateral view. Same specimen as in figure 1.

3. *Anthaxia mendizabali*, detail dekschildzijrand met puntgroefjes. Zelfde exemplaar als in figuur 1. Foto: Theodoor Heijerman
3. *Anthaxia mendizabali*, detail of side edge of elytrum with punctures. Same specimen as in figure 1.

oude stam van *Spartium junceum* zowel *A. chevrieri* Gory & Laporte 1839 als *A. mendizabali*.

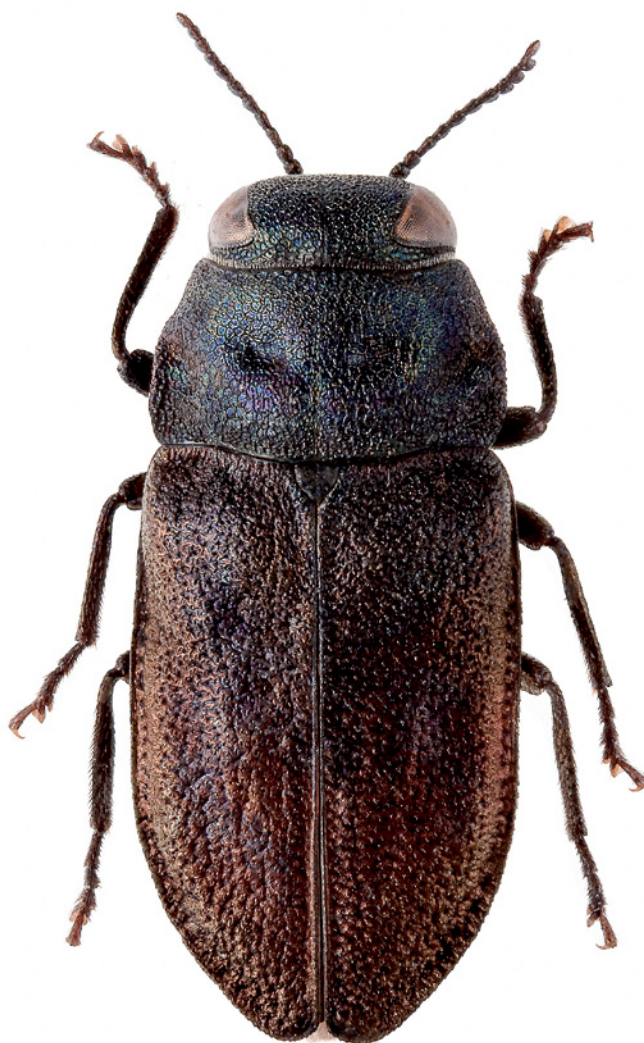
Niehuis (2004) beschrijft de ontwikkeling vanaf ei tot imago in de waardplant. Een deel van de larven overwintert als larve, een ander deel als imago. Volgens Brechtel & Kostenbader (2002) duurt de ontwikkeling twee jaar in Duitsland (Baden-Württemberg), maar in Zuid-Europa slechts een jaar; de volwassen kevers verschijnen in april (Bílý 2002). De vliegtijd valt van eind april tot begin augustus met een piek in midden juni (Niehuis 2004); volgens Bílý (2002) valt de piek in mei.

De imago's kunnen geklopt worden van de al dan niet bloeiende waardplant, maar ook van bloeiende andere plantensoorten. De kevers bezoeken deze bloemen om van de pollen te eten. Die andere soorten betreffen niet per se vertegenwoordigers van de Fabaceae en zijn vaak wel geel gekleurd: duizendblad *Achillea*, *Chrysanthemum corymbosum*, havikskruid *Hieracium*, hertshooi *Hypericum*, viltganzerik *Potentilla argentea*, vijfvingerkruid *P. reptans*, gewone dotterbloem *Caltha palustris*, zonneroosje *Cistus*, *Coronilla juncea*, meidoorn *Crataegus*, zonneroosje *Helianthemum* (Brechtel & Kostenbader 2002, Horion 1955, Niehuis 2004).

Anthaxia mendizabali komt voor op locaties waar uiteraard de waardplant aanwezig moet zijn. De soort wordt door Böhme (2005) gekarakteriseerd als thermofiel en ze zou voorkomen op warme, zon-geëxponeerde plaatsen (Brechtel & Kostenbader 2002, Niehuis 2004). De soort wordt in Duitsland als bedreigd beschouwd; ze geldt in Bayern als uitgestorven en elders als zeer plaatselijk. Haar habitat zou bedreigd zijn door successie van de vegetatie en door de mens veroorzaakte veranderingen van de leefomgeving.

Discussie

Dit is niet de eerste bijzondere vangst op licht in de tuin van de tweede auteur. Een ander voorbeeld is *Polistichus connexus* (Geoffroy in Fourcroy, 1785) (Carabidae), die in 2015 voor het eerst werd gevangen (Heijerman & Lommen 2017) en de voorbode bleek van meer waarnemingen elders in Nederland. Er zijn ook voorbeelden van soorten van andere orden. Zie bijvoorbeeld Den Bieman et al. (2020) voor Homoptera en Aukema (2016) en Aukema & Lommen (2017) voor Heteroptera. Naast nieuwe soorten voor de fauna werden er in de loop der jaren ook vele bijzondere en zeldzame soorten gevangen van deze en andere orden. De tuin, of de lamp in de tuin, lijkt dus een grote aantrekkingskracht te hebben. Het betreft echter een opvallend saaie

4. *Anthaxia godeti*, mannetje, dorsaal aanzicht, lengte: 5 mm. Venlo (Limburg), vi.1902. Foto: Theodoor Heijerman
4. *Anthaxia godeti*, male, dorsal view, length: 5 mm. Venlo (province of Limburg), vi.1902.

tuin in een opvallend saaie wijk in Brunssum. Nu liggen er in de omgeving van Brunssum weliswaar enkele fraaie natuurgebieden (Brunsummerheide, Tevener Heide, De Nieuwe Heide, Dal van de Roode Beek), maar het is niet waarschijnlijk dat al die bijzondere soorten daar gevestigde populaties hebben. Een mogelijke verklarende factor is de grote regelmaat waarmee de lamp (HPL, 25 Watt) aan wordt gezet, namelijk elke avond, mits de temperatuur boven de 12 ° C. is en het niet regent. In 2021 was dat in de periode van 1 april tot half oktober. En dit gecombineerd met de relatief zuidelijke ligging van Brunssum in Nederland: de nieuwkomers zijn zuidelijke soorten en die komen niet ons land binnen via Klazienaveen.

Ook *Anthaxia mendizabali* is zo'n zuidelijke soort. Het ontbreekt in Nederland niet aan locaties waar de voedselplant(en) voorkomt, en ook zeker niet in de natuurgebieden bij Brunssum, en haar verschijning hier zal vast samenhangen met het opwarmende klimaat. Buprestiden zijn bovendien goede vliegers. Er zijn meldingen uit het Rheinland van Boppard, het Brohltal, het Ahrtal, Klotten, Lorch etc. (Horion 1955 als *A. funerula*, Niehuis 1981). Bovendien zijn er relatief recente meldingen uit België. Sommige locaties in Duitsland liggen op minder dan 100 km van Brunssum verwijderd en de Belgische op ongeveer 100 km. We voorspellen dat de soort in de nabije toekomst met enige regelmaat gevangen zal worden in Nederland, ook in meer noordelijk gelegen gebieden.

Literatuur

- Aukema B 2016. Nieuwe en interessante Nederlandse wantsen vi (Hemiptera: Heteroptera). Nederlandse Faunistische Mededelingen 46: 57-85.
- Aukema B & Lommen G 2017. Nieuwe en interessante Nederlandse wantsen viii (Hemiptera: Heteroptera). Nederlandse Faunistische Mededelingen 49: 101-106.
- Baugnée J-Y & Nueray M 2008. *Anthaxia mendizabali* Cobos, 1965 et *Chrysobothris solieri* Castelnau & Gory, 1837, en Belgique (Coleoptera, Buprestidae). Lambillionea 108: 123-125.
- Belgian Species List 2022. *Anthaxia* Eschz., 1829. <http://www.species.be/en/50225>. [bezocht op 26 januari 2022]
- Bílý S 1982. The Buprestidae of Fennoscandia and Denmark. Fauna Entomologica Scandinavica 10: 1-110.
- Bílý S 1994. Überfamilie Buprestoidea. In: Die Larven der Käfer Mitteleuropas, 2. Band, Myxophaga, Polyphaga Teil 1 (Klausnitzer B ed.): 88-114. Goecke & Evers.
- Bílý S 2002. Summary of the bionomy of the Buprestid beetles of Central Europe (Coleoptera: Buprestidae). Acta Entomologica Musei Nationalis Pragae Supplementum 10: 1-104.
- Bílý S 2006a. A revision of the *Anthaxia* (*Anthaxia*) *funerula* species-group (Coleoptera: Buprestidae: Anthaxiini). Folia Heyrovskyana Supplementum 12: 1-75.
- Bílý S 2006b. Family Buprestidae tribe Anthaxiini Gory & Laporte, 1837. In: Löbl I & Smetana A (ed.), Catalogue of Palaearctic Coleoptera, Volume 3, Scarabaeoidea - Scirtoidea - Dascilloidea - Buprestoidea - Byrrhoidea. Apollo Books: 369 - 381.
- Bílý S, Jendek E, Kalashian MJ, Kubán V & Volkovitsch MG 2006. Family Buprestidae. In: Löbl I & Smetana A (ed.), Catalogue of Palaearctic Coleoptera, Volume 3, Scarabaeoidea - Scirtoidea - Dascilloidea - Buprestoidea - Byrrhoidea. Apollo Books: 325 - 421.
- Brandl P 1990. Zum Vorkommen von *Anthaxia mendizabali* Cobos in Bayern (Coleoptera: Buprestidae). Nachrichtenblatt der Bayerischen Entomologen 39: 91-94.
- Brechtel F & Kostenbader H 2002. Die Pracht- und Hirschkäfer Baden-Württembergs. Ulmer Verlag.
- Colijn EO, Heijerman Th & Teunissen APJA 2017. De prachtkever *Lamprodila festiva*: geïntroduceerd of natuurlijk gevestigd in Nederland (Coleoptera: Buprestidae)? Nederlandse Faunistische Mededelingen 15: 11-24.
- Den Bieman CFM, De Haas M, Belgers JD, De Somer N, Lommen G & Reinboud M 2020. A remarkable extension of the Dutch true hopper fauna with nine species (Auchenorrhyncha: Cicadellidae, Cixiidae & Tettigometridae). Entomologische Berichten 80: 138-146.
- Harde KW 1979. 38. Familie: Buprestidae. In: Die Käfer Mitteleuropas, Band 6 Diver-sicornia (Freude H, Harde KW & Lohse GA eds): 204-248. Goecke & Evers.
- Heijerman Th & Lommen G 2017. *Polistichus connexus*, een nieuwe loopkever voor Nederland (Coleoptera: Carabidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 48: 7-14.
- Horion A 1955. Faunistik der mitteleuropäischen Käfer. Band iv. Sternoxia (Buprestida), Fossipedes, Macroductylia, Brachymera. Entomologische Arbeiten aus dem Museum G. Frey (Sonderband).
- Köhler F & Klausnitzer B (eds) 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichte, Beiheft 4: 1-185.
- Lompe A 2018. Käfer Europas. Gattung *Anthaxia* Eschschz. Duval. Beschikbaar op: www.coleonet.de/coleo/texte/anthaxia.htm [geraadpleegd op 15 januari 2022]
- Niehuis M 1981. *Anthaxia mendizabali* Cobos (Coleoptera, Buprestidae)-ein verkannter Prachtkäfer der mitteleuropäischen Fauna. Entomologische Blätter für Biologie und Systematik der Käfer 76: 163-166.
- Niehuis M 2004. Die Prachtkäfer in Rheinland-Pfalz und im Saarland. Gesellschaft für Naturschutz und Ornithologie Rheinland-Pfalz.
- Schaefer L 1949. Les buprestides de France. Tableaux analytiques des Coléoptères de la faune franco-rhénane. Famille LVI. Miscellanea Entomologica, supplément 1 - 511. [niet geraadpleegd]
- Teunissen APJA 2010. Buprestidae. In: Catalogus van de Nederlandse kevers (Vorst O, Alders K, Beenen R, Cuppen J, Drost B, Edzes H, Felix R, Heijerman Th, Huijbregts H, Muilwijk J, De Oude J, Van de Sande C, Teunissen D, Tiemersma S & Winkelman J). Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 11: 105-106.
- Teunissen APJA & Vendrig CFP 2016. De populierenprachtkever *Agrilus ater* heeft zijn areaal naar het noorden uitgebreid en behoort nu tot de Nederlandse fauna (Coleoptera: Buprestidae). Entomologische Berichten 77: 13-17.
- Théry A 1942. Coléoptères Buprestides. Faune de France 41. P. Lechevalier.
- Vorst O 2009. De Nederlandse prachtkevers (Buprestidae). Entomologische Tabellen 4: 5-60.

Geaccepteerd: 5 maart 2022

Summary

***Anthaxia mendizabali*, a new buprestid for the Dutch fauna (Coleoptera: Buprestidae)**

On June 8, 2021, a single specimen of *A. mendizabali* was collected on light in a garden in a residential area of Brunssum (province of Limburg). This is the first record of this species in the Netherlands. *Anthaxia mendizabali* is a species with a mainly circummediterranean distribution, and a more fragmented distribution in central Europe where it reaches up to the Rheinland in Germany and Famenne in Belgium. The species was only recently described, in 1965. *Anthaxia mendizabali* is related to *A. funerula* and in the past was often confused with it. In the more northern regions, the larvae develop mainly in broom *Cytisus scoparius* (Fabaceae) where they bore tunnels in dead and/or dry branches. The species is thermophilic and because of the warming climate it may expand its distribution area further north.

Theodoor Heijerman
Wageningen
theodoor.heijerman@weevil.demon.nl

Gerard Lommen
Brunssum

